

การแสวงหาความจริงในอริยสัจ 4

THE PURSUIT OF TRUTH IN THE FOUR NOBLE TRUTHS

สมชาย บุญมีธารธรรม

Somchai Boonmeethantham

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Buddha Panya Sri Thawarawadee Buddhist College

Somchai.Boonmeethantham@gmail.com

บทคัดย่อ

พระพุทธศาสนานั้นมีทัศนะการมองโลกและชีวิตแบบสัจนิยม (realism) เพราะเป็นการมองด้วยสายตาวិเคราะห์ข้อเท็จจริง ตั้งแต่ต้นจนจบตามความเป็นจริง คือ ในเบื้องต้นมองว่าชีวิตเป็นทุกข์อย่างนั้น ๆ แต่กระนั้น ถ้าบุคคลสามารถแก้ไขจัดการทุกข์หรือปัญหาที่มีให้หมดไปด้วยวิธีที่ถูกต้องแล้ว ก็จะมีผลเป็นสุขได้ในที่สุด มนุษย์ที่เชื่อว่าปัญญาคือนั่นที่จะศึกษาและสามารถพัฒนาจิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ความทุกข์เป็นปัญหาชีวิตที่เผชิญหน้าทุกคน ซึ่งการแก้ไขปัญหาวีชีวิตจะต้องดำเนินไปตามหลักเหตุผลและสติปัญญา หรือดำเนินการให้ถูกต้องตามเหตุของปัญหานั้น ๆ แล้วดับที่เหตุ ปัญหาจึงจะคลี่คลายหรือดับลง อริยสัจ 4 เป็นการเข้าใจสภาวะแห่งขันธที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไปตามสามัญลักษณ์ะ รู้เท่าทันและเข้าใจทุกข์เพื่อที่จะกำจัดหรือให้พ้นจากความทุกข์โดยการฝึกอบรมปฏิบัติตนด้วย การกำหนดรู้สาเหตุที่เกิดทุกข์ การเข้าถึงภาวะแห่งการดับทุกข์ด้วยการฝึกอบรมปฏิบัติ การกำหนดรู้ปหานะ การละหรือการกำจัดสาเหตุแห่งทุกข์ สัจฉิกิริยา การทำให้แจ้ง และภาวนา การฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อการดับทุกข์

คำสำคัญ: การแสวงหา, อริยสัจ 4, ความจริง

Abstract

Buddhism has a realism view of the world and life because it is an eye-analyzing fact. From the beginning to the end, in fact, that is, in the beginning, life is suffering like that. However, if a person can solve and manage suffering or problems that have been solved in the right way. It will result in happiness in the end. Only human beings called Wisdom will be able to study and be able to develop their minds to escape suffering. Suffering is a life problem that faces everyone. In which life problems must be solved according to reason and intelligence. Or take correct action according to the cause of that problem and extinguish the

cause. The problem will then be resolved or extinguished. The Four Noble Truths is the understanding of the state of aggregate that arises, exists, and disappears according to its nature. knowingly and understanding suffering in order to eliminate or free from suffering through self-training Determining the cause of suffering Reaching the Cessation of Suffering Through Practical Training determining the problem renunciation or elimination of the cause of suffering; truthfulness; realization and meditation; training on the path to the cessation of suffering.

Keywords: The Four Noble Truths, Truth.

บทนำ

ความจริง (Truth) หรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอก “ความจริง” ทั้งสิ้น ทศนะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิด ความจริงแบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็ถือเป็นความจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริงคือสิ่งที่เป็วัตถุ มีเนื้อหน้ สัมผัสได้หรือช้ ทวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสำนึกนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของมนุษย์ สิ่งที่มีอยู่จริงดังกล่าวอาจจะมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่าง ๆ (พระมหาสารอง สญโธ และณัฐชา จิตภักดี, 2563: 103-117)

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงสูงสุด ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นสภาพความเป็นจริงของธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลักธรรม อันเป็นกระแสพัตวาทิแห่งจิตให้ดำเนินไปในทิศทางเดียว โดยส่วนเดียว คือ เป็นธรรมอันตั้งไปสู่ความดับทุกข์บรรลุมรรคผลนิพพาน หลุดพ้นจากวัฏสงสารการเวียนว่ายตายเกิดโดยตรง พระพุทธศาสนานอกจากจะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้วยังช่วยยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น เริ่มจากพยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ ทั้งอิสระภายนอก หมายถึงการหลุดจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม และอิสระภายใน ความหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหา คือการหลุดพ้นจากทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงใช้ธรรมวิธีวิเคราะห์ และสังเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ในการค้นหาสัจจะบางอย่าง เช่น ทรงแยกแยะชีวิตออกเป็น รูปคือร่างกาย นามคือจิตใจ ทรงแยกอุปออกเป็นธาตุ 4 อากา 32 ส่วนจิตใจก็แยกเป็นเวทนา สัญญา สังขาร ฯลฯ เมื่อแยกถึงที่สุดก็พบสัจจะ

คืออนัตตา และด้านสังเคราะห์ คือทรงสอนให้ปฏิบัติตามมรรคมืองค์แปด ย่อมเกิดมรรคองค์ 9 คือความรู้แจ้ง (แสง จันทรงาม, 2544: 26) เป้าหมายคือการรู้จริง จึงต้องเข้าถึงหัวใจของพุทธศาสนา คืออริยสัจ 4 ความจริงอันประเสริฐ หลักธรรมที่สอนครบถ้วนทั้งภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ และผลของภาคปฏิบัติ ภาคทฤษฎีคือการรู้จักทุกข์ ภาคปฏิบัติคือมรรคมืองค์แปด และผลของภาคปฏิบัติคือนิโรธ ความดับทุกข์ (แสง จันทรงาม, 2544: 13)

ดังนั้น การศึกษาเรากำลังแสวงหาความจริงในอริยสัจ 4 เป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเพื่อความหลุดพ้นจากปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่บีบคั้น ขัดขวาง และแสวงหาความเป็นอิสระเพื่อจะเสวยผลแห่งความมีชีวิตของตน

หลักอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเนื้อความ ทั้งหมดที่ได้แสดงออกมา คือความจริงอันประเสริฐ อริยสัจ 4 เป็นความจริงเกี่ยวกับชีวิต และสรรพสิ่ง และเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นความจริงแท้มีทั้งด้านเกิดทุกข์และความดับทุกข์หลักอริยสัจ เป็นการให้มองเห็นภัยของชีวิต และมองเห็นทางปลอดภัยพร้อมแนะวิธีการหลีกเลี่ยงเอาไว้ประกอบด้วย

ทุกข์ แปลว่า ความทุกข์หรือสภาพที่ทนได้ยาก ได้แก่ปัญหาต่าง ๆ ของมนุษย์กล่าวให้ลึกลงอีกหมายถึง สภาวะของสิ่งทั้งหลายที่ตกอยู่ในกฎธรรมดาแห่งความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ซึ่งประกอบด้วยภาวะบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง มีความบกพร่อง ไม่สมบูรณ์ในตัวเอง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้

สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์หรือสาเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ได้แก่ ความอยากที่ยึดถือเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง โดยอาการที่มีเราซึ่งจะเสพเสวย ที่จะได้จะเป็นจะไม่ใช่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้

นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์เป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาตามคำสอนของพระพุทธเจ้า การดับทุกข์ คือ การดับความอยาก การตัดเยื่อใยในความรัก ความสิ้นราคะ สิ้นโทสะ สิ้นโมหะ สลัดออก สิ้นต้นเหตุ โดยสิ้นเชิง ได้แก่นิพพาน อันเป็นสภาวะที่ทำให้ลายความอยากในกาม ความสงสัย และความไม่รู้จึงเป็นความสงบอย่างยิ่ง ดุจน้ำสมุทรที่ลึกปราศจากคลื่น อิสระอย่างยิ่ง สุขอย่างยิ่ง สามารถบรรลุได้ในชาตินี้ไม่ใช่สิ่งที่ไกลเกินเอื้อม ถ้าปฏิบัติมรรค 8

มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือทางปฏิบัติในการออกจากทุกข์เป็นการแสดงให้เห็นขั้นตอน หรือวิธีการออกจากความทุกข์พระองค์เรียกว่า ทางสายกลาง มี 8 องค์ประกอบ ใครก็ตามที่ปฏิบัติตามมรรค 8 ก็สามารถถอนตนจากทุกข์ได้นี้คือตัวแก่นสารที่เป็นหลักปฏิบัติของศาสนาพุทธ เพราะพระองค์ไม่ได้ต้องการจะสอนแต่เพียงภาคทฤษฎีต้องให้ลงมือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 107)

อริยสัจ 4 : ความจริงแห่งชีวิต

อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ฉั้มนักกับปวัตตนสูตร โดยมีพระปัญจวัคคีย์ เป็นผู้รับฟังพระธรรมเทศนาครั้งแรก ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสีเป็นหนึ่งในสี่ของสังฆเวชนียสถาน (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 10/202/150-151) หรือที่เรียกว่า “สารนาถ” บางทีเรียกเนื้อความฉั้มนักกับปวัตตน ว่า “ปฐมตถาคตสูตร” โดยจุดมุ่งเน้นแห่งเนื้อธรรมพึงรู้และเข้าใจในชีวิต ดังนี้

1. ชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยทุกข์หรือปัญหาที่จะต้องเกิดขึ้นไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งอย่างแน่นอน ทั้งที่เป็น “ทุกข์ประจำสังขาร” และ “ทุกข์จร” ซึ่งเหล่านี้เป็นความจริงว่า เมื่อเกิดมีขึ้นแก่มนุษย์คนใดคนหนึ่งแล้ว ย่อมก่อให้เกิดทุกข์หรือปัญหา เป็นสภาพที่ทนได้ยากแก่มนุษย์ อันเป็นสาระสำคัญของอริยสัจข้อที่ 1 คือ รับรู้ความจริงเกี่ยวกับทุกข์ตามที่มันเป็นอยู่ และมองดูรู้จักชีวิต รู้จักโลกตามที่มันเป็นจริง

2. ทุกข์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับมนุษย์มีสาเหตุอยู่เบื้องหลัง ทุกอย่างเกิดขึ้นมีสาเหตุ มิได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ โดยให้มองสาเหตุของทุกข์นั้นตามเหตุปัจจัย เริ่มที่ตัวคนและในตนเอง ได้แก่ กรรม คือการกระทำ การพูด การคิด ที่ดีหรือชั่ว ซึ่งได้ประกอบแล้ว และกำลังประกอบอยู่และที่ได้สั่งสมไว้เป็นลักษณะนิสัย ตลอดจนการตั้งใจดวงใจต่อสิ่งทั้งหลาย และการมีความสัมพันธ์อย่างถูกต้องหรือผิดพลาด กับเหตุปัจจัยในบรรดาสภาพแวดล้อมในชั้นพื้นฐาน และมองลึกลงไปอีกว่า ต้นเหตุ ความทะยานอยาก ที่ทำให้วางใจ วางตัว ปฏิบัติตนแสดงออกและกระทำต่อชีวิตและโลกอย่างไม่ถูกต้อง อย่างไม่เป็นไปด้วยความรู้ตามเป็นจริง แต่เป็นไปด้วยความยินดียินร้าย ชอบชัง เป็นต้น ตลอดจนกิเลสปกป้องตัวตนทั้งหลาย เช่น ความกลัว ความถือตัว ความริษยา ความหวาดระแวง ที่สืบเนื่องมาจากต้นเหตุเหล่านั้นแหละ คือ ที่มาแห่งปัญหาความทุกข์ของมนุษย์

3. มองเห็นความจริงของชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา มีความสุขอย่างอิสระ เพราะทุกข์หรือปัญหาหมดไป จากวุ่นวายกลายเป็นว่าง หลุดโล่ง โปร่งเบา ปลอดพ้นไปได้เป็นอิสระ หมดจด สดใส สามารถปฏิบัติตนแบบรู้ทันทุกข์ในการแก้ปัญหา คือ ไม่คิดหนีปัญหาที่เป็นอยู่หรือเผชิญอยู่ โดยการหลีกเลี่ยง หลบ หนี หรือจบชีวิตด้วยการฆ่าตัวตาย แต่รู้ทันกระบวนการเกิดและดับปัญหาโดยการกล้าเผชิญกับปัญหาโดยรู้ทันว่า ทุกข์หรือปัญหานี้มาจากเหตุ ทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วนี้สามารถดับแก้ได้ โดยดับแก้ที่ต้นเหตุ ตามกระบวนการหรือขั้นตอนของอริยสัจ (อภิญาวัฒน์ โพธิ์สาน, 2551: 185-186)

หลักการและภาคปฏิบัติของพระพุทธศาสนาสอดคล้องเป็นอันเดียวกัน พุทธศาสนิกชนจึงต้องจับหลักเรื่องกิจหรือหน้าที่ต่ออริยสัจนี้ให้ได้ว่า ทุกข์ การรู้เท่าทันและเข้าใจทุกข์ว่ามันอยู่ที่ไหน มันเป็นอย่างไร จับตัวมันให้ชัด เพื่อให้พร้อมที่จะแก้ไข สมุทัย ตัวสาเหตุของทุกข์นั้น เราจึงมีหน้าที่ ปหานะ กำจัดแก้ไข นิโรธ เรามีหน้าที่ สัจฉิกิริยา บรรลุจุดหมายที่ปราศทุกข์เป็นสุขมากขึ้น มรรค ข้อนี้เท่าที่เรามีหน้าที่ ภาวนา ปฏิบัติลงมือทำ

แนวทางและวิธีการเข้าถึงหนทางดับกองทุกข์ตามอริยมรรคที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรืออริยมรรคมีองค์ 8 ได้แก่

1. สัมมาทิฐิ หมายถึง เห็นอริยสัจ 4 เห็นไตรลักษณ์หรือเห็นปัจจุสมุปบาท

2. สัมผัสกับปะ หมายถึง ความคิดพึงสะพ่นหรือปลอดจากกามคุณ ปราศจากความพยาบาทและการเบียดเบียน

3. สัมมวาจา หมายถึง พูดคำสัตย์ พูดไม่ส่อเสียด พูดคำอ่อนหวาน

4. สัมมากัมมันตะ หมายถึง ไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ทั้งหลาย ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤตินิโคตติในกาม

5. สัมมาอาชีวะ หมายถึง เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาอาชีพ

6. สัมมาวายามะ หมายถึง เพียรระวังความชั่วไม่ให้เกิดขึ้น เพียรกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรทำความดีและรักษาความดีไว้

7. สัมมาสติ หมายถึง พิจารณาเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรมในธรรม

8. สัมมาสมาธิ หมายถึง ฌาน 4

หลักการของอริยสัจ 4 ตามแนวทางพระพุทธศาสนาจะสั่งสอนให้รู้และเข้าใจสภาวะแห่งกองทุกข์ด้วยปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554: 21) เพื่อให้มนุษย์ได้รู้เท่าทันและยอมรับสภาวะที่แห่งสรรพสิ่ง ด้วยการใช้อนุญาพิจารณาด้วยเหตุและผล เพื่อให้เข้าใจถึงแก่นแท้แห่งสังขารที่แท้จริง

องค์ประกอบของอริยสัจ 4

อริยสัจ 4 หลักการแห่งความจริงอันประเสริฐแห่งการชีวิตเพื่อการหลุดพ้นกองทุกข์ ปัจจุบันเกิดปัญหามากมายเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ที่เกิดจากมิจฉาทิฐิ ก่อให้มนุษย์เกิดค้นหาความอยากอย่างมิรู้ขีดจำกัด เช่น ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ความลำเอียง ความอิจฉาริษยา ฯลฯ การยึดติดกับสภาวะแห่งชั้นจันชาดการพิจารณาไตรตรองสภาวะความเป็นจริงจนก่อให้เกิดปัญหาทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นพึงเริ่มจากการเข้าใจสังขารบนพื้นหลักการแห่งอริยสัจที่ประกอบด้วยด้วยหลักเหตุและผลแสวงหาแนวทางและวิธีการดับกองทุกข์ด้วยปัญญา ดังนั้น อริยสัจ 4 จึงเป็นหลักความจริงที่พระพุทธเจ้า ผู้ได้ชื่อว่าเป็นพระอริยะได้โดยคำนึงถึงความสามารถในการเข้าใจและการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ มุ่งให้เข้าใจง่ายและปฏิบัติได้ผลแท้จริง อริยสัจ 4 อันประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย มรรค และนิโรธ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) ทุกข์ (suffering) คือ สภาพทนอยู่ได้ยาก สภาพที่คงทนอยู่ไม่ได้ ได้แก่ ปัญหาต่าง ๆ ที่ปรากฏในกายและจิตใจของบุคคลทุก ๆ คน เป็นความ “ทุกข์กาย” และ “ทุกข์ใจ” เหตุมาจากความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ เกิดขึ้นแล้ว นับว่าเป็นปัญหาชีวิตของบุคคล เป็นสภาพบั่นทอนบีบคั้นชีวิต ซึ่งจะต้องคิดหาทางดับทุกข์หรือแก้ปัญหาคต่อไป

ความจริงข้อนี้เป็นสัจจริงของชีวิตบุคคลที่มีอยู่จริงมีอาจปฏิเสธได้ (ทุกข์สัจ) พุทธศาสนามองชีวิต มิได้มองตามอารมณ์ความรู้สึกอยากให้เป็น แต่มองตามความเป็นจริงว่า ชีวิตของบุคคลทุกตัวตนในแต่ละวันที่ดำรงอยู่และเป็นไป เป็นทุกข์หรือตกอยู่ในความทุกข์ไม่ว่าจะเป็นคนสูงศักดิ์หรือต่ำศักดิ์ร่ำรวยหรือยากจนอายุน้อยหรืออายุมากก็ตาม มิได้มีข้อยกเว้นว่าจะไม่ต้องทุกข์ ทุกชีวิตเต็มไปด้วยทุกข์ เพียงแต่ว่าจะทุกข์น้อยหรือทุกข์

มาก พอที่จะรู้ตัวหรือเปล่าเท่านั้น หรืออย่างน้อยก็เจ็บไปด้วยทุกข์ มีทุกข์แทรกซึมเจ็บปวดอยู่ตลอดเวลา ความจริงที่ว่าด้วยทุกข์ที่บุคคลทุกคนต้องมีและประสบพบเจอในชีวิตอย่างแน่นอนนี้ปรากฏในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 19/1081/593) จำแนกให้เห็นถึง 12 ประการใหญ่ ๆ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1) สภาวทุกข์ คือ ทุกข์ที่มีอยู่ประจำสังขาร เป็นสภาพธรรมดาของชีวิตที่เกิดแล้ว จะต้องมีความทุกข์ชนิดนี้ อย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ มี 3 ประการ ได้แก่ (1) การเกิดเป็นทุกข์ (ชาติทุกข์) คือ เป็นทุกข์เพราะการเกิด (2) การแก่ชราเป็นทุกข์ (ชราทุกข์) คือ เป็นทุกข์เพราะการเปลี่ยนแปลงเป็นแก่ทรุดโทรมไป และ (3) การตายเป็นทุกข์ (มรณทุกข์) คือ เป็นทุกข์เพราะการจะตายและทุกข์เพราะความตาย ทั้ง 3 นี้เป็นความทุกข์ทางกาย ซึ่งผู้ที่ไม่ได้ศึกษาหลักพระพุทธศาสนาอาจบอกได้แค่คำว่า ความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นทุกข์ ส่วนการเกิดถือว่า เป็นสุข แต่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า การเกิดเป็นทุกข์ และการเกิดเป็นต้นเหตุเป็นที่มาของความทุกข์อื่น ๆ ทั้งปวง ในขณะที่มีชีวิตอยู่ก็เกิดชราทุกข์ซึ่งคนมักจะไขว่ไขว่กันคือ คิดว่าชราทุกข์จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่ออายุ 60-70 ปี แต่จริง ๆ แล้วทันทีที่เราเกิด เราก็เริ่มชราทุกข์ตั้งแต่ตอนนั้น เซลล์ในร่างกายเริ่มแก่ตัวและเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง ถ้าเปลี่ยนไปในสภาพที่ร่างกายรับไม่ไหวก็จะเกิดเป็นความเจ็บป่วย และที่สุดของชีวิตต้องพบกับมรณทุกข์นั่นเอง

2) ปกิณณทุกข์ คือ ทุกข์จรหรือทุกข์ปลุกย่อยที่ผ่านเข้ามาเป็นครั้งคราวในช่วงชีวิต เกิดจากภาวะจิตใจที่ย่อหย่อนสมรรถภาพ ไม่อาจทนต่อสภาพภายนอกที่เข้ามากระทบกระทั่งจิตใจตนเองได้ ผู้มีปัญญารู้จักเรียนรู้ หรือฝึกหัดฝึกฝนควบคุมจิตใจของตนให้มีภูมิคุ้มกันจิตใจที่ดี ให้เป็นจิตใจที่มี “สมรรถภาพจิตใจดี” ย่อมสามารถหลีกเลี่ยงหรือบรรเทาคลายความทุกข์ชนิดนี้ได้ ปกิณณทุกข์หรือทุกข์จรมี 9 ประการ คือ (1) ความเศร้าโศกเป็นทุกข์ เรียกว่า โสกทุกข์ (2) ความร้องไห้คร่ำครวญพิโรธเป็นทุกข์ เรียกว่า ปริเทวทุกข์ (3) ความไม่สบายกาย เจ็บ ป่วยไข้ ทุกข์ทรมานทางร่างกาย เป็นทุกข์ เรียกว่า ทุกขทุกข์ (4) ความไม่สบายใจ เสียใจ น้อยใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า โทมนัสทุกข์ (5) ความท้อแท้ กลุ้มใจ คับแค้นใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า อุปายาสทุกข์ (6) การประสบพบสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ชอบ พอใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า สัมปโยคทุกข์ (7) การพลัดพรากจากของรัก ชอบ พอใจ เป็นทุกข์ เรียกว่า วิปปโยคทุกข์ (8) ความผิดหวัง ไม่สมปรารถนาในสิ่งต่าง ๆ ตามที่หวังที่ปรารถนา เป็นทุกข์ เรียกว่า อลาภทุกข์ (9) ความยึดมั่นในขันธ 5 เป็นทุกข์ เรียกว่า ขันธทุกข์ คือ เป็นทุกข์ เพราะความยึดมั่นถือมั่นคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนั้น ซึ่งมีใช้ตัวตนเพียงแต่ประกอบกันเข้าจากส่วนประกอบต่าง ๆ และมีอยู่ด้วยความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันว่าเป็นตัวเรา ของเรา ทำให้เกิดเป็นทุกข์เมื่อมันตกอยู่ในอำนาจไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้ง 9 ประการนี้ ส่วนใหญ่เป็นความทุกข์ทางใจ จะเกิดมีขึ้นในขณะที่ชีวิตมนุษย์กำลังดำเนินไปอยู่ในท่ามกลางระหว่างที่เกิดแล้วและยังไม่ตาย ย่อมต้องประสบพบเจอความทุกข์ 9 ประการนี้ ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง หรือทั้งหมดเลยก็เป็นไปได้ เป็นความจริงมีอาจปฏิเสธได้

แท้

2. สมุทัย (origin of suffering) ซึ่งเรียกเต็ม ๆ ว่า “ทุกข์สมุทัย” คือ สาเหตุแห่งทุกข์หรือปัญหา พุทธศาสนาใช้สอนให้มองเห็นทุกข์หรือปัญหาที่กำลังเป็นหรือกำลังประสบอยู่จนยอมรับเป็นเบื้องต้นก่อน เท่านั้น แต่ยังสอนต่อไปว่าทุกข์หรือปัญหาที่กำลังมี ประสบ หรือเผชิญอยู่นั้น มีสาเหตุอยู่จริง (สมุทัยสัจ) มิได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ แต่ล้วนเกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งทั้งสิ้น พระพุทธศาสนาสอนให้มองสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาว่า แท้จริงแล้ว มาจากสภาพจิตใจของบุคคลที่มีความอยากในสิ่งต่าง ๆ มากกว่าสิ่งภายนอกซึ่งเป็น สาเหตุรองที่ก่อให้เกิดทุกข์หรือปัญหาขึ้นแก่ตน จึงประกาศว่าสภาพจิตใจของบุคคลที่มีความอยาก ต้องการ บรรารณา ส่วยหาอารมณด้วยขาดสติและปัญญา นำไปสู่พฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ ไม่รู้จักบที่เรียกว่า “ตัณหา” ซึ่งเป็นสาเหตุภายใน เป็นสาเหตุของความทุกข์เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรนั้น พระพุทธเจ้าทรงหมายเอา ตัณหาอันประกอบด้วย ความเพลิตเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพลิตเพลินใน อารมณนั้น ๆ คือ

1) กามตัณหา คือ ความอยากได้ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณนึกคิด ที่น่ารัก ชอบ พอใจ ตามที่ หวังต้องการ อันเป็นความอยากในสิ่งที่เพลิตเพลินหรือน่าพอใจซึ่งเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เช่น ตา เห็นรูปส่วยงาม ก็เกิดความอยากได้อย่างได้บ้านส่วย ๆ ราคาแพง อย่างได้เสื้อผ้ายสวย ๆ ความอยากทำนองนี้ เป็นความอยากในสิ่งที่รักใคร่ และน่าพอใจ เป็นความอยากที่ไม่รู้จัก เมื่อไม่ได้ตามความประสงค์ก็จะเกิดทุกข์

2) ภวตัณหา คือ ความอยากมีอยากเป็นในสิ่งใด ๆ ที่เนื่องด้วยความเชื่อว่ามีตัวตนและของตน ตลอดไป เป็นความอยากได้ตามที่ตนรักใคร่และพอใจ เช่น อย่างเป็นข้าราชการในตำแหน่งสูง ๆ อย่างเป็น มหาเศรษฐี และอย่างเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นต้น เมื่อไม่ได้ดังใจบรรารณาก็เป็นทุกข์

3) วิวาทตัณหา คือ ความอยากไม่เป็นนั่นเป็นนี่ เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ จัดเป็นความอยากที่ประกอบ กับความเบื่อหน่ายในสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยต้องการจะหลีกเลี่ยงให้พ้นจากสภาพนั้นไป เช่น อย่างไม่ เป็นคนพิการ และอย่างไม่เป็นคนยากจน เป็นต้น หรือความอยากในสิ่งที่สุดวิสัยของธรรมชาติ เช่น ไม่อย่าง แก่ ไม่อย่างตาย ซึ่งความไม่อย่างเป็นนี้ ถ้าไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการแล้วก็จะทำให้เกิดทุกข์เช่นเดียวกัน

3. นิโรธ (cessation of suffering) ซึ่งเรียกเต็ม ๆ ว่า “ทุกข์นิโรธ” คือ ความดับแห่งทุกข์หรือ ปัญหา อันเนื่องมาจากดับหรือขจัดตัณหาอันเป็นสาเหตุแห่งทุกข์ให้หมดสิ้นไปจากจิต จึงสิ้นทุกข์หมดปัญหา กลายเป็นภาวะของจิตที่หยุดนิ่งสงบ มีแต่ความสุข ปลอดโปร่ง เบาโล่ง เป็นอิสระ เข้าถึงนิพพานอันเป็น เป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติ พระพุทธศาสนายืนยันว่าความดับทุกข์นั้นมีอยู่จริง (นิโรธสัจ) และเป็นไปได้หรือ เข้าถึงได้ หากปฏิบัติไปตามวิธีที่ถูกต้อง สอดคล้องกับสาเหตุของทุกข์หรือปัญหา ดังนั้น เมื่อบุคคลกำหนดรู้ ทุกข์หรือปัญหา (ทุกข์) และสืบสาวหาเหตุของทุกข์หรือปัญหา (สมุทัย) ได้แล้ว มิให้หยุดอยู่แค่นี้ แต่ให้คิดดับ ทุกข์ที่ต้นเหตุ คือตัณหาอันเป็นสาเหตุของทุกข์หรือปัญหานั้นเสียด้วย เป็นการกำหนดเป้าหมายของการดับ ทุกข์ให้แน่ชัด เพื่อให้เกิดความเบาใจมั่นใจว่าทุกข์ที่บีบคั้นนั้นดับได้ หรือแก้ไขได้

4. มรรค (path leading to the cessation of suffering) ซึ่งเรียกเต็ม ๆ ว่า “ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา” คือ แนวทางในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ คือเป้าหมายที่กำหนดวางไว้แล้วในอริยสัจข้อที่ 3 คือ ทุกขนิโรธ อริยสัจข้อที่ 4 นี้ ถือเป็นหลักการหรือวิธีการในชั้นปฏิบัติที่จะดำเนินการไปสู่การดับทุกข์หรือแก้ปัญหา เรียกว่า “มรรคมืองค์ 8” พระพุทธศาสนาได้เสนอไว้ว่า กระบวนการดับทุกข์หรือแก้ปัญหาต้องดำเนินไปให้ครบ 4 ขั้นตอน เริ่มจากอริยสัจข้อที่ 1 ซึ่งเป็นผลที่ปรากฏให้เห็นบอกถึงลักษณะของชีวิตว่าเป็นทุกข์หรือเต็มไปด้วยทุกข์ ต่อแต่นั้นก็เข้าสู่การสืบสาวหาเหตุในอริยสัจข้อที่ 2 กล่าวถึงว่อะไรเป็นเหตุแห่งทุกข์ ต่อแต่นั้นก็ดำเนินการไปสู่การกำหนดเป้าหมายซึ่งเป็นผลในอริยสัจข้อที่ 3 บอกถึงเป้าหมายของการดับทุกข์ เสร็จแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนสุดท้ายของการลงมือปฏิบัติการจริงในอริยสัจข้อที่ 4 ที่เน้นถึงข้อปฏิบัติที่จะให้บุคคลหลุดพ้นจากทุกข์หมดปัญหา อันเป็นเป้าหมายที่กำหนดวางไว้

พระพุทธศาสนายืนยันแน่นอนว่า วิธีปฏิบัติให้บรรลุถึงความดับทุกข์หมดปัญหานั้นมีอยู่จริง (มรรคสัจ) ที่จะต้องกำหนดวิธีการให้สอดคล้องกับสาเหตุของทุกข์ หรือปัญหาและเป้าหมายที่กำหนดวางไว้ โดยการหลีกเลี่ยงแนวทางปฏิบัติที่สุดโต่ง 2 แนว คือ ตึงเกินไป (อัตตกลิณณานุโยค) และหย่อนเกินไป (กามสุขัลลิกานุโยค) แต่ให้ยึดถือแนวทางปฏิบัติสายกลาง พอดี สมดุล ระหว่างกายและจิตที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือมรรคมืองค์ 8 ที่เรียกสั้นๆ ว่ามรรค 8 อันเป็นหลักการปฏิบัติที่ควรปฏิบัติให้สอดคล้องเป็นกลาง ทั้งทางร่างกาย ทางวาจา และทางใจ แยกจัดเข้าในไตรสิกขาได้ คือ

- 1) ข้อปฏิบัติฝึกฝนตนด้านปัญญา ประกอบด้วย
 - (1) สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ถูกต้องตามความเป็นจริง
 - (2) สัมมาสังกัปปะ ความคิดชอบ ถูกต้องตามความเป็นจริง
- 2) ข้อปฏิบัติฝึกตนด้านศีล ประกอบด้วย
 - (3) สัมมาวาจา การพูดจาชอบ เป็นจริงและมีประโยชน์
 - (4) สัมมากัมมันตะ การทำการชอบ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น
 - (5) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพชอบ ไม่คดโกง หลอกลวง และเบียดเบียนผู้อื่น
- 3) ข้อปฏิบัติฝึกฝนตนด้านสมาธิ ประกอบด้วย
 - (6) สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามชอบ โดยเพียรระวังความชั่วและละความชั่ว เพียรสร้างความดีและรักษาความดี
 - (7) สัมมาสติ ความระลึกได้ชอบ โดยตั้งสติพิจารณาสิ่งทั้งหลาย คือ กาย เวทนา จิต ธรรมตามเป็นจริง
 - (8) สัมมาสมาธิ ความตั้งจิตมั่นชอบ มีความมั่นคง นิ่งสงบ ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตเป็นหนึ่ง(เอกัคคตาจิต) อันจะใช้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์พัฒนาปัญญาของตนในการรู้ความจริงต่อไป

มัชฌิมาปฏิปทานี้เป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะให้ถึงนิโรธ โดยไม่ติดข้องหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ ความหมกมุ่นในกามสุข และการบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือดร้อน เป็นกระบวนการวิธีพัฒนามนุษย์ไปสู่การมีปัญญา จนกระทั่งไม่ต้องอาศัย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ในการดำเนินชีวิต ก้าวข้ามการดำเนินชีวิตโดยอาศัยแรงจูงใจจากกิเลส อันเป็นเหตุแห่งทุกข์ ไปสู่การอยู่ด้วยปัญญา ดำเนินชีวิตด้วยแรงจูงใจจากความปรารถนาในสิ่งดีงาม อรรถกถาได้เปรียบเทียบอริยสัจ 4 ไว้เป็นข้ออุปมานัยต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับโรคบางชนิด เช่น “ทุกข์” เหมือนโรค ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน “สมุทัย” เหมือนสมุฏฐานของโรค หรือตัวเชื้อโรคที่ทำให้เกิดโรคขึ้นในร่างกายบุคคล “นิโรธ” เหมือนความหายจากการเจ็บป่วยเป็นโรคที่บุคคลนึกคิดคาดหวังก่อนไปหาหมอรักษาโรค และ “มรรค” เปรียบเหมือนยารักษาโรค ที่หมอส่งจ่ายมาให้กินเพื่อให้หายจากการป่วยเป็นโรค

หน้าที่อริยสัจ 4

สิ่งสำคัญเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ได้แก่ การรู้และทำหน้าที่ต่ออริยสัจแต่ละข้อให้ถูกต้อง จึงจะได้ชื่อว่า เป็นการแสดงอริยสัจหรือเป็นการปฏิบัติธรรมโดยชอบ มิฉะนั้นจะเกิดความผิดพลาดทั้งในความเข้าใจและการปฏิบัติ เรียกว่า กิจในอริยสัจ หรือ หน้าที่อันพึงจะทำต่ออริยสัจ 4 ได้แก่

1. ปริยญา การกำหนดรู้เป็นกิจในทุกข์ คือ การทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานะที่เป็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมา ตามความเป็นจริง และกำหนดขอบเขตของมันให้ชัด เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา โดยบุคคลไม่มีหน้าที่เก็บเอาทุกข์มาครุ่นคิดแบกไว้ หรือคิดขัดเคืองเป็นปฏิปักษ์กับความทุกข์ หรือว่าห่วงกังวลอยากหายทุกข์

2. ปหานะ การละ เป็นกิจในสมุทัย คือ การกำจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นการแก้ปัญหาที่เหตุต้นตอ เมื่อสืบค้น วิเคราะห์ และวินิจฉัยได้แล้วก็เป็นอันเสร็จสิ้นในขั้นนี้

3. สัจฉิกิริยา การทำให้แจ้ง เป็นกิจในนิโรธ คือ การเข้าถึงภาวะดับทุกข์ หมายถึง ภาวะที่ไร้ปัญหาซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย โดยกำหนดหมายได้ว่าจุดหมายที่ต้องการคืออะไร ปฏิบัติไปเพื่ออะไร จะทำไปถึงแค่ไหน เมื่อกำหนดจุดหมายได้แล้วก็เป็นอันสิ้นสุดหน้าที่ในขั้นนี้

4. ภาวนา การเจริญ เป็นกิจในมรรค คือ การฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ หมายถึง วิธีการหรือทางที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ไร้ปัญหา การลงมือแก้ไขปัญหาก็จะช่วยให้แก้ไขสาเหตุของทุกข์หรือปัญหาได้สำเร็จโดยสอดคล้องกับจุดหมายที่ต้องการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555: 854-856)

กิจทั้งสี่นี้จะต้องปฏิบัติให้ตรงกับมรรคแต่ละข้อให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจ 4 แต่ละอย่างให้ตรงข้อกัน การจะทำหน้าที่ให้ถูกต้องต้องอาศัยความรู้หรือญาณ การรู้กิจในอริยสัจนี้เรียกว่ากิจญาณ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของญาณ 3 หรือญาณทัสนะ (สังญาณ, กิจญาณ, กตญาณ) ซึ่งหมายถึงการหยั่งรู้ครบ

สามรอบ ญาณทั้งสามเมื่อเข้าคู่กับกิจในอริยสัจทั้งสี่จึงได้เป็นญาณทัสนะมีอาการ 12 หรือความรู้ครบ 12 รายการ ดังนี้

1) สัญญาณ หยั่งรู้ความจริงสี่ประการว่า (1) นี่คือทุกข์ (2) นี่คือเหตุแห่งทุกข์ (3) นี่คือความดับทุกข์ (4) นี่คือทางแห่งความดับทุกข์

2) กิจญาณ หยั่งรู้หน้าที่ต่ออริยสัจว่า (1) ทุกข์ควรรู้ (2) เหตุแห่งทุกข์ควรละ (3) ความดับทุกข์ควรทำให้ประจักษ์แจ้ง (4) ทางแห่งความดับทุกข์ควรฝึกหัดให้เจริญขึ้น

3) กตญาณ หยั่งรู้ว่าได้ทำกิจที่ควรทำได้เสร็จสิ้นแล้ว คือ (1) ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว (2) เหตุแห่งทุกข์ได้ละแล้ว (3) ความดับทุกข์ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว (4) ทางแห่งความดับทุกข์ได้ปฏิบัติแล้ว

โดยเขียนออกมาเป็นความรู้ดังต่อไปนี้ 1) ทุกข์คือดังนี้ ทุกข์นี้ควรกำหนดรู้ ทุกข์นี้ได้กำหนดรู้แล้ว 2) สมุทัยคือดังนี้ สมุทัยนี้ควรละเสีย สมุทัยนี้ได้ละแล้ว 3) นิโรธคือดังนี้ นิโรธนี้ควรทำให้แจ้ง นิโรธนี้ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว 4) มรรคคือดังนี้ มรรคนี้ควรปฏิบัติ มรรคนี้ได้ปฏิบัติแล้ว

จะเห็นได้ว่า ความรู้ริยสัจนี้พระพุทธเจ้าทรงกำหนด “การกระทำ” กำกับไว้ด้วยในตอนท้ายของทุกกรอบแห่งการรู้ริยสัจ 4 จึงจะถือว่าเป็นความรู้จริง ประเสริฐ สมบูรณ์การมองชีวิตแบบอริยสัจนั้นจึงมุ่งผลในทางปฏิบัติเป็นสำคัญ เพราะเริ่มด้วยปัญหาที่ปรากฏโดยเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาและสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งปัญหานั้นก่อน แล้วค้นหาสาเหตุ กำหนดจุดหมาย และวางวิธีแก้ไข ต่อเนื่องกันไปตามลำดับ

อริยสัจ 4 : ความจริงอันประเสริฐ 4 อย่าง

อริยสัจ แปลว่า “ความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของพระอริยบุคคล” หมายความว่า ถ้าผู้ใดสามารถรู้ริยสัจ 4 ด้วยปัญญา ผู้นั้นก็จะเป็นพระอริยบุคคลและที่ทำให้เป็นผู้ประเสริฐนั้นก็ใสสะอาด บริสุทธิ์พ้นจากสภาพสามัญชนกลายเป็นพระอริยบุคคล หรือเป็นบุคคลที่ประเสริฐอริยสัจดังกล่าวนี้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นผู้ค้นพบหรือได้ตรัสรู้เป็นบุคคลแรกในโลกจึงทำให้พระองค์กลายเป็นพระพุทธเจ้า หรือเป็นบุคคลผู้ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อริยสัจ 4 จัดเป็นหมวดธรรมที่สำคัญมากของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นที่สรุปรวมของพระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด หมายความว่า พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ในพระไตรปิฎกทั้ง 3 คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎกนั้น ก็จะสรุปรวมลงในอริยสัจ 4 ทั้งสิ้น การเข้าถึงความจริงขั้นสูงสุดหรือความจริงอันประเสริฐ (TRUTHS) และคำ ๆ นี้ เป็นการแสดงคุณค่าคุณสมบัติผู้เข้าถึง ผู้บรรลุธรรม คือความเป็นพระอรหันต์ มีความหมายดังนี้

1. TOP จุดสูงสุด เป็นจุดสูงสุดของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ที่หมดกิเลส เป็นการประสบผลสำเร็จขั้นสูงสุด (to be on the top of the world ประสบความสำเร็จอย่างสูงสุด) ระดับ TOP จัดเป็นระดับพระอรหันต์ คำว่า พระอรหันต์ พระพุทธเจ้าทรงตรัสในกุมารปัญหา (เป็นปัญหาที่พระพุทธเจ้าตรัสถามสามเณรชื่อว่า โสปากะ ผู้ได้บรรลุอรหัตผล ขณะเป็นสามเณรอายุ 7 ปี ซึ่งโสปากสามเณรแสดงภูมิปัญญาของพระอรหันต์ทูลตอบปัญหาได้ตรงตามอรรถที่พระองค์ทรงประสงค์ ซึ่งทูลตอบว่า “อะไรชื่อว่า 10 คือ ผู้

ประกอบด้วยองค์ 10 ท่านกล่าวว่าเป็นพระอรหันต์” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/10/7) องค์คุณของพระอรหันต์ โดยตรงมี 10 ประการ ดังนี้ คือ 1) ความเห็นชอบอันเป็นอเสขะ 2) ความดำริชอบอันเป็นอเสขะ 3) วาจาชอบอันเป็นอเสขะ 4) การงานชอบอันเป็นอเสขะ 5) การเลี้ยงชีพชอบอันเป็นอเสขะ 6) ความพยายามชอบอันเป็นอเสขะ 7) การระลึกชอบอันเป็นอเสขะ 8) ความตั้งใจชอบอันเป็นอเสขะ 9) ความรู้ชอบอันเป็นอเสขะ 10) ความหลุดพ้นชอบอันเป็นอเสขะในสัมมาปริพาชณียสูตร ตรัสว่า “ภิกษุใดขจัดความกำหนัดในกามทั้งหลาย ทั้งที่เป็นของมนุษย์และของทิพย์ บรรลุอรุณยัสสัจธรรม ก้าวล่วงภพ 3 ได้แล้ว ภิกษุนั้นพึงอยู่ในโลกโดยชอบได้” “ภิกษุใดละสัตว์และสังขารอันเป็นที่รักและไม่เป็นที่รัก ไม่ยึดมั่น อันตณหาและทิวฏฐิอาศัยไม่ได้ไม่ว่าในภพไหน ๆ หลุดพ้นแล้วจากธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสังโยชน์ ภิกษุนั้นพึงอยู่ในโลกโดยชอบได้ (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/236/552)

สรุปว่า พระอรหันต์ หมายถึงบุคคลผู้เป็นอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นอเสขะ บรรลุจุดหมายแล้ว ไม่มีอะไรทำเพื่อประโยชน์ตนอีกแล้ว เป็นผู้ไม่กลับมาเกิดอีก เป็นผู้ละสังโยชน์ 10 ประการได้เด็ดขาด เป็นผู้ประกอบด้วยมรรคมงคล 8 และสัมมาญาณกับสัมมาวิมุตติ เป็นผู้ที่ทำลายกิเลสอย่างหยาบอย่างกลาง อย่างละเอียด หหมดสิ้นกิเลสที่เป็นทางโลก ทั้งทางรักและทางชัง การรับรู้ต่อชีวิตย่อมเปลี่ยนไปจากมนุษย์ธรรมดา จะเกิดความรู้ใหม่ที่กว้างขวางเป็นอิสระ ไม่มีประมาณ จิตมีภาวะที่สะอาด สว่าง สงบ เรียกได้ว่าสะอาดบริสุทธิ์ไม่มีแม้กระทั่งกลิ่นความสะอาดก็ว่าได้ ซึ่งมนุษย์ที่เรียกว่าปุถุชนจะไม่เข้าใจภาวะนั้นได้ จึงเปรียบได้ว่าเป็นผู้อยู่ในความหมายของคำว่า TOP ของ TRUTHS

2. REALITY ความจริง เป็นผู้มีปัญหาเห็นทุก ๆ สรรพสิ่งเป็นไปตามความเป็นจริง ตามกฎไตรลักษณ์ อริยสัจ ตามสภาพที่เป็นจริง หลักไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมว่า ล้วนย่อมตกอยู่ในสภาวะเดียวกัน คือ มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสูญ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง มีลักษณะเป็นกฎของธรรมชาติที่ใคร ๆ ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ ดังปรากฏในมคควรรคว่า “เมื่อใดบุคคลเห็นด้วยปัญญา ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง เมื่อนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ นี่เป็นทางแห่งความหมดจด” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/277/106) ทรงตรัสใน ทวยตานุปัสสนาสสูตรว่า “สมณพราหมณ์เหล่าใดรู้ประจักษ์ซึ่งทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ไม่มีเหลือโดยประการทั้งปวง และรู้ประจักษ์ซึ่งทางให้ถึงความสงบทุกข์, สมณพราหมณ์เหล่านั้น ถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ อาจที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ไม่ต้องเข้าถึงชาติและชราต่อไป” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/732-733/669) การได้เข้าถึง เข้าใจ และได้เห็นแจ้งในความจริงของกฎธรรมชาติ ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาซึ่งเรามองดู และเรียกว่ามันเกิดและดับ ซึ่งทุกอย่างอาศัยกันและกัน เป็นปัจจัยเกิดดับต่อกัน เมื่อเกิดแล้วดับ จึงทำให้สิ่งเหล่านั้นไม่คงทน ถาวร ที่เรียกว่าไม่เที่ยง เมื่อเข้าไปยึดก็ทุกข์ เพราะมันไม่มีตัวตนให้ยึดมั่น จึงเป็นอนัตตา ผู้ที่เข้าใจสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผู้ที่เรียกว่า เป็นผู้มีปัญหาเห็นทุก ๆ สรรพสิ่งเป็นไปตามความเป็นจริง หรือ มีภาวะใน REALITY ของ TRUTHS

3. UNIQUE สิ่งล้ำค่า ลักษณะเฉพาะ ลักษณะพิเศษ เป็นเอกลักษณ์ หาที่เปรียบมิได้ หายาก ความเป็นลักษณะเฉพาะ ลักษณะพิเศษ ดังได้ตรัสใน รตนสูตรว่า “ทรัพย์ที่ทำให้ปลื้มใจอย่างใดอย่างหนึ่งในโลกนี้ก็ดี ในโลกอื่นก็ดี หรือรตนะที่ประณีตในสรวงสวรรค์ก็ดี ที่จะเสมอด้วยพระตถาคตเจ้า ไม่มีเลย พระพุทธรัตนะนั้นเท่านั้นเป็นรัตนที่ประณีต ด้วยสัจจางานี้ ขอความสวัสดีจงมีแก่สัตว์เหล่านี้” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/226/549) และยังมีตรัสถึงความเป็นสิ่งล้ำค่า ลักษณะเฉพาะ ลักษณะพิเศษ เป็นเอกลักษณ์ ดังเช่น ในขุททิลสูตรว่า “คนจะสะอาดได้เพราะน้ำก็หาไม่ แต่คนจำนวนมากก็ยังอาบน้ำกันในแม่น้ำน้อยอยู่ แต่สัจจะและธรรม มีอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นเป็นผู้สะอาด และชื่อว่าเป็นพราหมณ์” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/9/162) คำว่าสัจจะ ในที่นี้หมายถึงวิสัจจะ (วาจาสัตย์) และวิริตีสัจจะ (ความตั้งใจจริงที่จะงดเว้นจากความชั่ว) หรือหมายถึงญาณสัจจะ (สัจจธรรมที่เกิดจากความรู้ที่เห็นด้วยปัญญา) และปรมัตตสัจจะ (ความจริงโดยปรมัตถ์ สิ่งที่เป็นจริงโดยความหมายสูงสุด ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน) คำว่า ธรรม หมายถึงธรรมคืออริยมรรคและอริยผล ทรงเปลี่ยนอุทานใน พาหิยสูตร ว่า “ในนิพพานซึ่งเป็นที่ไม่ดำรงอยู่แห่งดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่มีดวงดาวสุกสกาว ไม่มีดวงอาทิตย์สว่างไสว ไม่มีดวงจันทร์ส่องแสง ไม่มีความมืด ก็เมื่อใดพราหมณ์ คืออริยสาวกผู้ชื่อว่าเป็นมุนีเพราะรู้ อริยสัจ 4 ได้รู้นิพพานด้วยตนเอง เมื่อนั้นเขาย่อมหลุดพ้นจากรูปภพและอรูปรูปภพ จากสุขและทุกข์” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/10/167) จากรูปภพและอรูปรูปภพ จากสุขและทุกข์ ในที่นี้ คำว่า รูปภพ หมายถึงภาวะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งหมายรวมทั้งปัญจโวการภพ ภพของสัตว์ที่มีขันธ 5 (เช่น มนุษย์) และเอกโวการภพ ภพของสัตว์ที่มีขันธ 1 (คือ พวกอสัญญีสัตว์) คำว่าอรูปรูปภพ หมายถึงภาวะที่เป็นอรูปธรรม (นามธรรม) ซึ่งเรียกว่าจตุโวการภพ ภพของสัตว์ที่มี ขันธ 4 (เว้นรูปขันธ) คำว่าสุขและทุกข์ หมายถึงทั้งสุขและทุกข์ที่เกิดขึ้นได้ในภพทั้งปวง ทั้งสุขและทุกข์ในวัฏฏะบ้าง อีกนัยหนึ่งรูปภพ หมายถึงการถือปฏิสนธิในโลกที่เป็นรูปจักร ได้แก่ พรหมโลก 16 ชั้น อรูปภพ หมายถึงการถือปฏิสนธิในโลกที่เป็นอรูปจักร ได้แก่ อรูปพรหม 4 ชั้น สุขและทุกข์ หมายถึงการถือปฏิสนธิในโลกที่เป็นกามจักร ได้แก่ อบายภูมิ 4 โลกมนุษย์ 1 กามาพจรสวรรค์ 6

จากพุทธพจน์ทำให้ทราบว่า พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ ทรงเป็นสิ่งล้ำค่า เป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะเฉพาะ มีลักษณะพิเศษ แม้ว่ามีค่าอยู่ในโลกนี้ ในโลกอื่น แม้กระทั่งในสรวงสวรรค์ก็สู้พระพุทธรัตนะไม่ได้ อย่าได้มาเปรียบเทียบกับมนุษย์เลย เพราะมนุษย์ปกติมีคุณลักษณะทุกด้านไม่เหมือนพระองค์ได้เลยแม้แต่หน่อย เพราะมนุษย์เป็นผู้ที่เกิด ดำรงชีวิตอยู่ และตายด้วยกิเลสเท่านั้น ยกเว้นผู้ปฏิบัติธรรมจนบรรลุ มรรคผลตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ความเป็นจริงของลักษณะพิเศษเป็นสิ่งที่มิใช่ลักษณะพิเศษกว่ามนุษย์ปกติทั่วไป สิ่งที่เป็นพิเศษนั้นคือจิตใจ คุณวิเศษต่าง ๆ ที่ได้จากการบรรลุธรรม เป็นผู้ที่ยกเลิกไม่มีอำนาจเหนือจิตใจอีกแล้ว ส่วนร่างกายนั้นยังอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติย่อมมีการเสื่อมและแปรเปลี่ยนไปตามอายุขัย สภาพความเป็นอยู่ ดังนั้น UNIQUE ในผู้บรรลุธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของ TRUTHS

4. TRANQUIL อารมณ์สงบ เยือกเย็น เป็นผู้ดำรงอยู่อย่างสงบสุข สันติสุข ราบรื่น เป็นผู้ได้รับการพัฒนาจิตเป็นงานทางใจ เป็นงานที่มีคุณค่าสูงมาก เป็นงานที่ประเสริฐละเอียดอ่อน เพราะทำจิตที่เศร้าหมอง

ให้ผ่องใสขึ้น เพราะจิตที่อบรมดีแล้ว จิตจะมั่นคง หนักแน่น ไม่หวั่นไหวสั่นคลอน ย่อมให้คุณค่าแก่ผู้ปฏิบัติทั้ง ในการดำรงชีวิตประจำวันและการทำกิจต่าง ๆ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสในอัมมมุตตวรรคว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราไม่พิจารณาเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่งที่ฝึกแล้ว คຸມครองแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิตเลย ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จิตที่ฝึกแล้ว คຸມครองแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่” (พระไตรปิฎก (ไทย) 20/40/10) ในสุวิหารสูตร ตรัสว่า “ภิกษุผู้สำรวมรักษา ทวาร คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รู้จักประมาณในการฉันโภชนาหาร และสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมได้รับความสุขกายสุขใจ ภิกษุเช่นนั้นมียกายและใจไม่ถูกไฟ คือความทุกข์แผดเผา ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งกลางวัน กลางคืน” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/29/366) และปรากฏในปิลินทวัจจนสูตรทรงอุทานว่า “บุคคลผู้ไม่มีมายา ไม่มีมานะ หมดความโลภ ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าของเรา ไม่มีความหวังอะไร บรรเทาความโกรธได้ มีใจเยือกเย็น ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เป็นสมณะ เป็นภิกษุ” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๒๖/๒๐๐) คำว่า พราหมณ์ สมณะ และ ภิกษุ ทั้ง 3 คำนี้เป็นคุณบทของพระอรหันตชินาสพ ชื่อว่าเป็นพราหมณ์เพราะลอยบาปได้เด็ดขาดแล้ว ชื่อว่าเป็นสมณะ เพราะระงับบาปได้และเพราะประพฤติดุทธสมมาเสมอ ชื่อว่าเป็นภิกษุ เพราะทำลายกิเลสได้สิ้นเชิง

จากพุทธดำรัสแสดงให้ทราบว่า จิตที่ฝึกได้แล้วมีประโยชน์มาก และสามารถที่จะฝึกให้ได้ประโยชน์ สูงสุดที่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริงจะได้รับ คือการหลุดพ้นจากทุกข์ การขัดเกลากิเลสจะทำให้จิตใจสงบจากกิเลส จะทำให้จิตสว่างไสวอยู่ด้วยปัญญาหรือวิชา ย่อมรู้ชัดว่าอารมณ์ชนิดใดควรเสพ ชนิดใดไม่ควรเสพ ย่อมเสพ เฉพาะอารมณ์ที่ควรเสพ เว้นอารมณ์ที่ไม่ควรเสพ จิตได้อาหารที่มีแต่คุณย่อมมีกำลังขึ้นทุกวัน จิตที่มีกำลัง เช่นนี้และได้ปัญญาเหมือนศัสตราที่คม ย่อมสามารถตัดกิเลสได้โดยง่าย ดังนั้น จึงควรบำรุงจิตใจด้วยอาหารที่ดี ผลที่ได้รับในปัจจุบัน ก็คือ ทำให้ปราศจากนิเวศกิเลสเครื่องรบกวน จิตใจจะนุ่มนวล สงบ เยือกเย็น ผ่องใส มี สติ ไม่อ่อนไหว มั่นคง ควรต่อการนำไปใช้ประกอบกิจการงาน ซึ่งมีความหมายดุดคำ TRANQUIL ด้วย

5. HOLY ผู้ประกอบด้วยบุญ มีภาวะจิตที่เป็นผู้มีใจบุญอย่างยิ่ง มีเมตตากรุณา เป็นที่น่าเคารพบูชา จะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย และวาจา ดังพุทธดำรัสในปาสราสีสูตรตรัสว่า “สมณพราหมณ์ พวกใดพวกหนึ่งไม่ไฝ่ฝัน ไม่ลุ่มหลง ไม่ติดพัน มองเห็นโทษ มีปัญญาสำหรับสลัดตนออก บริโภคมากมณ 5 เหล่านี้อยู่ สมณพราหมณ์เหล่านั้น บัณฑิตพึงทราบว่าเป็นผู้ ไม่ถึงความเสื่อม ไม่ถึงความย่อยยับ ไม่ถูกมารผู้มี ใจบาปทำอะไรได้ตามต้องการ เปรียบเหมือนเนื้อป่าที่ไม่ติดบ่วงนอนทับกองบ่วงอยู่ พึงทราบว่าเป็นสัตว์ที่ไม่ถึง ความเสื่อม ไม่ถึงความย่อยยับ ไม่ถูกพรานทำอะไรได้ตามต้องการ เมื่อพรานเดินเข้ามาใกล้หนีไปได้ตาม ปราศรณา” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๑๒/๒๘๗/๓๕๑) ทรงตรัสในนาลกสูตรว่า “พึงเปรียบเทียบตนเองกับสัตว์ ทั้งหลายว่า เรารักชีวิตฉันใด สัตว์เหล่านั้นก็ฉันนั้น สัตว์เหล่านั้นรักชีวิตฉันใด เราก็ก็นั้น ดังนี้แล้ว ไม่พึงฆ่าสัตว์ เอง ไม่พึงใช้ให้ผู้อื่นฆ่า” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๗๑๑/๖๖๕) ในอิตตทัณฑสูตร ตรัสว่า “ผู้เป็นมุนี พึงเป็นผู้มี สัจจะ ไม่คณอง ไม่มีมายา ปราศจากคำส่อเสียด ไม่มักโกรธ พึงข้ามความโลภอันต่ำช้าและความหวงแหนเสีย ให้พ้น” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๙๔๘/๗๒๓) และในเมตตสูตร ตรัสว่า “กุลบุตรนั้นพึงแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มี

ขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีศัตรู ทั้งเบื้องบน เบื้องล่างและท่ามกลาง ” “กุลบุตรผู้เจริญเมตตานั่น จะยืน เดิน นั่ง หรือนอนอยู่ก็ตาม พึงตั้งสติไว้ตลอดเวลาที่ยังไม่มีความง่วง บัณฑิตทั้งหลายเรียกวินัยธรรมนี้ว่า เป็นพรหมวินัย ในธรรมวินัยของพระอรียเจ้านี้” (พระไตรปิฎก (ไทย) ๒๕/๘-๙/๒๔)

ความเมตตา เป็นความปรารถนาอยากให้เขาเป็นสุข จะเป็นสภาวะจิตที่นุ่มนวล เป็นความไม่อาฆาตมาดร้ายใคร ไม่จ้องมุ่งทำร้าย เป็นจิตใจที่ต้งาม เพิ่มการพัฒนาจิตให้ดียิ่งขึ้นด้วยธรรมแห่งการมีเมตตา บำเพ็ญเมตตา เป็นการแผ่มิตรภาพ ไม่ตรีจิต ความสุข ละลายโกรธอาฆาตพยาบาท มีจิตสม่ำเสมอเป็นอันเดียวทั้งผู้ที่มีพระคุณต่อเราและทั้งผู้ไม่มีคุณหรือศัตรูคู่อาฆาต เป็นการแผ่ดังเช่นน้ำที่แผ่ความเย็นไปให้อย่างเดียว ให้ทั้งคนชั่วและคนดี ผู้บรรลุดรรมจะไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เป็นผู้มีแต่เมตตากรุณาเสมอ ดังคำ HOLY

6. SALVATION การช่วยให้พ้นทุกข์ ความหลุดพ้น เป็นผู้หมดสิ้นกิเลส ย่อมแนะนำให้ผู้อื่นพ้นภัยช่วยให้รอดพ้นจากนรก การช่วยให้พ้นบาป เป็นต้น ดังปรากฏในรตนสูตรว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงธรรมอันประเสริฐยิ่ง เป็นเครื่องนำสัตว์โลกให้ถึงนิพพานเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์โลก ซึ่งมีอุปมาเหมือนพุ่มไม้ในป่าผลิยอดในเดือนต้นฤดูร้อน พระพุทธรัตนนี้เท่านั้นเป็นรัตนที่ประณีต ด้วยสัจจวาจานี้ขอความสวัสดีจงมีแก่สัตว์เหล่านี้ (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/236/552) ในนาวาสสูตรทรงตรัสว่า “คนที่ขึ้นเรือที่แข็งแรง มีทั้งพายและถ่ออยู่พร้อมมูล ทั้งเป็นคนรอบรู้วิธีในเรือเรือ เป็นคนฉลาด มีปัญญา ย่อมจะพาคนอื่น ๆ ในเรือนั้นข้ามน้ำได้เป็นจำนวนมากฉันใด” “ผู้ที่ถึงฝั่งแห่งเวทคือมรรคญาณ อบรมตนแล้วเป็นพหูสูตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม เป็นผู้รู้ทั่วถึง พึงช่วยให้ผู้ที่ตั้งใจฟังและผู้มีอุปนิสัยบรรลุดรรมพินิจพิเคราะห์ได้ ฉะนั้น” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/324-325/573)

จากพุทธพจน์ดังกล่าว ทำให้ทราบว่าผู้ที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ ดังเช่นพระองค์เองเพราะพระองค์ตรัสรู้ หลุดพ้น หมดสิ้นกิเลส พ้นทุกข์ และพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาช่วยสั่งสอนสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ชี้แนวทางให้พ้นทุกข์ นับตั้งแต่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้จนตรัสสมาธิโพธิญาณแล้ว พระองค์ได้เสด็จไปโปรดพระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ทำให้พระอัญญาโกณฑัญญะตรัสรู้ธรรมตามพระองค์ เป็นสาวกองค์แรกที่บรรลุเป็นพระอรหันต์ แล้วต่อมาพระปัญจวัคคีย์องค์อื่น ๆ ก็บรรลุตาม หลังจากนั้นพระองค์และสาวกก็เผยแพร่ช่วยเหลือตามพระประสงค์ของพระองค์ ทำให้มีผู้บรรลุดรรมมากมาย แสดงว่าธรรมที่พระองค์ตรัสรู้นั้น ผู้อื่นก็สามารถตรัสรู้ตามได้ เป็นการช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นผู้หมดสิ้นกิเลส ช่วยให้ออกจากนรก ช่วยให้พ้นบาป ที่ไปอันดับแรกคือสุคติ ธรรมเหล่านี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณ ดังคำว่า SALVATION ในส่วนหนึ่งของ TRUTHS

กล่าวได้ว่า ในแง่ของประโยชน์การเข้าถึงความจริงอันประเสริฐ (TRUTHS) เท่ากับได้เห็นความจริงของอริยสัจ 4 แล้วเป็นพระอริยบุคคล คือพระโสดาบัน หมายถึง อริยบุคคลผู้ถึงกระแสที่จะนำไปสู่พระนิพพาน พระพุทธเจ้าทรงตรัสในรตนสูตรว่า “ธรรมทั้งหลายบรรดามี คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา หรือแม้สัสสพตปราคาส พระโสดาบันนั้นละได้แล้ว พร้อมกับการได้บรรลุโสดาปัตติมรรคนั่นเอง” (พระไตรปิฎก (ไทย) 25/10/14) เป็น

พระสัททาคามี หรือ สกิทาคามี แปลว่า พระอริยบุคคล พระพุทธเจ้าทรงตรัสในปฐมสิกขาสูตรว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณ ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะว่าไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ไว้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใดเป็นเบื้องต้น

คุณค่าของอริยสัจ 4

หลักอริยสัจ นอกเหนือจากการมองชีวิตตามความเป็นจริงแล้ว ยังมีคุณค่าต่อผู้ศึกษาและปฏิบัติดังนี้

1. เป็นวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งดำเนินการแก้ไขปัญหามาตรับเหตุผล เป็นระบบวิธีแบบอย่าง ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาคือ ๑ ก็ตาม จะมีคุณค่าและสมเหตุผลจะต้องดำเนินไปในแนวเดียวกันเช่นนี้

2. เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตน ด้วยปัญญาของมนุษย์เอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ไม่ต้องอ้างอำนาจดลบันดาลของตัวการพิเศษเหนือธรรมชาติ หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ใด ๆ

3. เป็นความจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะเติบโตออกไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่ห่างไกลตัวกว้างขวางมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าเขายังจะต้องมีชีวิตของตนเองที่มีคุณค่า และสัมพันธ์กับสิ่งภายนอกเหล่านั้นอย่างมีผลดีแล้ว เขาจะต้องเกี่ยวข้องและใช้ประโยชน์จากหลักความจริงนี้ตลอดไป

4. เป็นหลักความจริงกลาง ๆ ที่ติดเนื่องอยู่กับชีวิต หรือเป็นเรื่องของชีวิตเองแท้ ๆ ไม่ว่ามนุษย์จะสร้างสรรค์ศิลปวิทยา หรือดำเนินกิจการใด ๆ ขึ้นมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตน และไม่ว่าศิลปวิทยาหรือกิจการเหล่านั้น จะเจริญขึ้น เสื่อมลง สลายไป หรือเกิดมีใหม่มาแทนอย่างไรก็ตาม หลักความจริงที่เรียกว่า อริยสัจ ก็จะไม่เปลี่ยนแปลงและใช้เป็นประโยชน์ได้ตลอดทุกกาล

บทสรุป

พระพุทธศาสนาแสดงความจริงแห่งชีวิตว่าเต็มไปด้วยทุกข์ คือ มีชีวิตต่อเนื่องด้วยกระบวนการไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และแสดงให้เห็นว่าชีวิตเป็นทุกข์จริงอย่างไร เห็นได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นมีทัศนะการมองโลกและชีวิตแบบสังนิยม (realism) เพราะเป็นการมองด้วยสายตาวิเคราะห์ข้อเท็จจริง ตั้งแต่ต้นจนจบตามความเป็นจริง คือ ในเบื้องต้นมองว่าชีวิตเป็นทุกข์อย่างนั้น ๆ แต่กระนั้น ถ้าบุคคลสามารถแก้ไขจัดการทุกข์หรือปัญหาที่มีให้หมดไปด้วยวิธีที่ถูกต้องแล้ว ก็จะมีผลเป็นสุขได้ในที่สุด มนุษย์ที่เชื่อว่าปัญญาคือหนทางที่จะศึกษาและสามารถพัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ความทุกข์เป็นปัญหาชีวิตที่เผชิญหน้าทุกคน ซึ่งการแก้ไขปัญหาวีชีวิตจะต้องดำเนินไปตามหลักเหตุผลและสติปัญญา หรือดำเนินการให้ถูกต้องตามเหตุของปัญหานั้น ๆ แล้วดับที่เหตุ ปัญหาจึงจะคลี่คลายหรือดับลง ดังนั้น แก่นของความจริงว่าด้วยหลักอริยสัจ 4 จึงอยู่ที่การรู้จักใช้ปัญญาแก้ปัญหาลงหลังจากทราบความจริงแล้ว ปัญญาที่จะต้องเข้าใจและรู้เท่าทันปัญหาที่จะดับแก้และช่วยให้มนุษย์ทุกคนมีความเข้าใจสภาพตามความเป็นจริงของธรรมชาติ และรู้จักสภาพของตนเองอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2554). *แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสำรอง สลฺยโต และ ญัฐชยา จิตภักดี. (2563). “กระบวนการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร”. *Journal of Modern Learning Development*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม: 102-117.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทร์งาม. (2544). *อริยสัจ 4*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด.
- อภิญวัฒน์ โพธิ์सान. (2551). *พุทธศาสน์แนวปฏิบัติเพื่อชีวิต*. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,